

urban
LAB

miasto
dla młodych
LUBLIN

SCENARIUSZE LEKCJI EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Klikaj z głową!
O sztuce weryfikowania informacji w sieci.

Miejski Program Edukacji Obywatelskiej „Akademia Miasto”
ścieżka: edukacja europejska, edukacja dla bezpieczeństwa, edukacja cyfrowa

Scenariusze lekcji edukacji obywatelskiej.
Klikaj z głową. O sztuce weryfikowania informacji w sieci.

Materiały dla nauczycieli i nauczycielek szkół ponadpodstawowych opracowane na zlecenie Miasta Lublin w ramach projektu „Urban Lab Lublin – Miasto dla Młodych”, finansowanego ze środków Programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich na lata 2021-2027.

Lublin, 2025

Świat pędzi do przodu, a wraz z nim zmienia się tempo, w jakim się komunikujemy. Wystarczy kilka ruchów palcem i już wiemy, co się dzieje w państwach Unii Europejskiej, na drugim końcu świata albo w dziedzinie nauki. To wygodne, prawda? Ale korzystanie z sieci ma też swoje minusy, bo [przeładowanie informacjami](#) może uśpić naszą czujność¹.

Internet nie jest idealny. Obok rzetelnych źródeł znajdziemy w nim fake newsy, manipulacje i treści tworzone przez trolli i oszustów². Aż 85 proc. Polaków i Polek [zgadza się](#), że internetowa dezinformacja to poważne zagrożenie³. Świadomość to dobry początek, ale potrzebne są też kompetencje, które pozwolą nam się bronić przed fałszywymi informacjami.

Tu [wkraczają](#) edukacja medialna i fact-checking⁴, które pomagają mądrze poruszać się po internecie. [Edukacja medialna](#)⁵ skupia się na rozwijaniu istotnych umiejętności, takich jak rozsądne korzystanie z mediów i internetu, a [fact-checking](#)⁶ to metoda sprawdzania prawdziwości i wiarygodności informacji. Więcej dowiesz się o nich z tego poradnika.

Za pomocą scenariuszy zajęć wprowadzisz swoich podopiecznych i podopieczne w świat weryfikacji informacji oraz rozwinięsz lub wzmocnisz ich krytyczne myślenie. Nauczysz ich także postawy fact-checkera.

Zespół Urban Lab Lublin i Stowarzyszenie Demagog

¹ <https://przegladpedagogiczny.ukw.edu.pl/archive/article/465/przeciazenie-informacyjne-wyzwaniem-dla-edukacji-doby-cyfrowej/article.pdf>

² https://cyberprofilaktyka.pl/blog/dezinformacja---czym-jest-i-jak-ja-zweryfikowac_i23.html

³ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/polacy-uwarzaja-dezinformacje-za-globalne-zagrozenie-raport-z-badan/

⁴ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/czy-w-polskiej-szkole-jest-miejsce-na-krytyczne-myslenie/

⁵ <https://www.gov.pl/web/krrit/czym-jest-edukacja-medialna>

⁶ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/krotka-historia-fact-checkingu/

Tematyka scenariuszy:

Ćwiczenie 1

Fakty kontra opinie

Ćwiczenie 2

Łowcy clickbaitów

Ćwiczenie 3

Internetowy detektyw

Ćwiczenie 4

Jak oni oszukują?

Podziel się wiedzą

Załącznik z przykładami

SCENARIUSZE ĆWICZEŃ

Ćwiczenie 1. Fakty kontra opinie

Cele	- Pozyskiwanie umiejętności odróżniania faktów od opinii - Kształtowanie kulturalnej postawy podczas dyskusji o informacjach
Dla kogo	- Grupa wiekowa 10–12 lat - Grupa wiekowa 13–18 lat - Osoby dorosłe
Orientacyjny czas trwania	15–30 minut
Pomoce raz narzędzia	- Tablica z kredą albo tablica interaktywna lub flipchart - Opcjonalnie: karteczki samoprzylepne
Pigułka wiedzy	Dyskusje potrafią rozgrzać ludzi do czerwoności. Politycy spierają się w sejmie, komentatorzy – w telewizji, a internauci – w komentarzach. To nic złego – różnice zdań to nieodłączny element demokracji. Ale zanim zaczniemy się spierać, warto się upewnić, że nie straciliśmy z oczu faktów, bo to one stanowią fundament dalszej dyskusji. Weźmy przykład Unii Europejskiej. Ludzie nie zawsze zgadzają się z decyzjami Komisji Europejskiej (KE). Gdy coś im się nie spodoba, będą o tym mówić. Mimo to przed rozpoczęciem dyskusji warto sprawdzić najważniejsze informacje – np. dokładne brzmienie przepisów i propozycji prawnych lub aktualne dane gospodarcze. W przeciwnym razie może się okazać, że oburzamy się na coś, czego nie ma – np. na zakaz bawełnianych ubrań, którego KE wcale nie zamierza wprowadzać⁷. Pierwszy krok procedury weryfikacji to ocena tego, co w ogóle nadaje się do sprawdzenia⁸. Tutaj istotne jest rozróżnienie między faktami a opiniami⁹. Fakty to obiektywne informacje na temat świata, wydarzenia lub konkretnego zjawiska. Są możliwe do zaobserwowania lub sprawdzenia przez różne osoby. Faktami są następujące stwierdzenia: „Mam brata”, „W Lublinie mieszka 327 tys. osób”¹⁰ czy „Do strefy euro należą obecnie 20 państw UE”¹¹.

⁷ <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/unia-europejska-nie-zakaze-bawelnianych-ubran-to-fake-news/>

⁸ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/jak-robimy-fact-checking-w-demagogu-10-zasad-fact-checkera/

⁹ <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/D15TMuHMu>

¹⁰ <https://lublin.stat.gov.pl/lublin1/>

¹¹ https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/countries-using-euro_pl

	Opinie są subiektywne i wynikają z osobistej perspektywy lub oceny świata, wydarzeń lub zjawisk. Mogą być poddane dyskusji, ale niekoniecznie weryfikacji. Opiniami są np. takie zdania: „Mój brat to niezły żartowniś”, „Do Lublina wprowadza się zbyt mało studentów” albo „Członkostwo w strefie euro jest nieoptymalne”. Fakty możemy zweryfikować – w czyimś drzewie genealogicznym, w danych Głównego Urzędu Statystycznego lub na oficjalnej stronie UE. Dobre źródło powie nam, czy każde z tych zdań to prawda czy fałsz. Z opiniami będzie już trudniej – jeżeli rozmawiamy na temat ocen, pomysłów i wartości, to nie ocenimy ich prawdziwości. Oczywiście możemy doprecyzować stanowisko i powiedzieć: „Brat wygrał szkolny konkurs na najlepszy dowcip” lub „W ostatnich 5 latach liczba studentów w Lublinie spada rocznie o 10 proc.”. Te kwestie mogą już podlegać weryfikacji. Kluczowe w dyskusji jest właśnie bazowanie na faktach, a nie opieranie się tylko na domniemaniach.
Przebieg ćwiczenia	1. Nauczyciel przedstawia uczniom wartości Unii Europejskiej¹²: wolność, demokrację, praworządność, równość, prawa i godność człowieka. 2. Klasa wspólnie wybiera jedną z wartości, która będzie przedmiotem dyskusji w czasie lekcji. 3. Uczniowie przedstawiają indywidualnie swoje opinie na temat danej wartości (np. równości) i wyjaśniają, co znaczy ona dla nich w praktyce (alternatywnie: zapisują swoje refleksje na karteczkach samoprzylepnych). Przykładowe pytania: „Kiedy równość jest ważna w naszym życiu?”, „Co sprawia, że czujemy się wolni?”, „Jak według was powinna wyglądać demokracja?”. W przypadku młodszych klas proponujemy uproszczoną wersję, w której uczniowie mówią lub rysują swoje skojarzenia z Unią Europejską. 4. Nauczyciel przedziela tablicę na pół, ale jeszcze nie mówi uczniom, co oznacza ten podział. Zapisuje pomysły uczniów (lub przykleja karteczki): po lewej stronie fakty (np. „Dzięki wolności możemy jeździć do innych krajów bez kontroli granicznych”), a po prawej – opinie (np. „Wolność słowa w UE jest ograniczana przez poprawność polityczną”). 5. Gdy każdy chętny przedstawi swój pomysł, nauczyciel pyta uczniów, czy wiedzą, według jakiego kryterium podzielił tablicę na pół. Szukamy odpowiedzi takich jak: „fakty i opinie”, „obiektywne i subiektywne”, „tezy i hipotezy”, „fakty i interpretacje”. 6. Następnie nauczyciel przedstawia uczniom definicje faktu i opinii. Wyjaśnia im przydatność tego podziału. Wspólnie z klasą tworzy listę kryteriów pomocnych przy rozpoznawaniu faktów oraz odróżnianiu ich od opinii. 7. Nauczyciel wraz z klasą podsumowuje doświadczenie. Zachęca do dyskusji poprzez przykładowe pytania, takie jak: „Co było trudne w odróżnieniu faktów od opinii?”, „Dlaczego w dyskusjach ludzie myślą fakty z opiniami?”, „Jak możemy sprawdzić, co jest prawdą?”.

¹² https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_pl

	8. W rozszerzonej wersji: nauczyciel proponuje uczniom sprawdzenie prawdziwości zdań sklasyfikowanych jako fakty i doprecyzowanie opinii w taki sposób, aby były możliwe do zweryfikowania.
Opis	Ćwiczenie opiera się na uproszczonym schemacie cyklu Kolba¹³. Uczniowie najpierw angażują się w dyskusję na temat konkretnego tematu oraz swobodnie przedstawiają swoje poglądy. Dopiero po tym nauczyciel uczy ich podziału na fakty i opinie, przydatnego podczas takich debat. Pozwoli to uczniom na wyciągnięcie wniosków z własnego doświadczenia oraz pomoże w zbudowaniu postawy sprzyjającej uczciwej komunikacji. Dokładne informacje i praktyczne przykłady znajdują się w części teoretycznej poradnika. Ćwiczenie wymaga od nauczyciela moderowania dyskusji, aby zapewnić każdemu uczniowi komfort wypowiedzi. Istotne jest, aby nie narzucać interpretacji zbyt wcześnie i by pozwolić uczniom samodzielnie zrozumieć przedstawiony podział oraz wypracować przydatne kryteria. W przypadku rozszerzonej wersji scenariusza uczniowie uczą się weryfikowania informacji oraz precyzowania komunikatów. W tym wariantcie ćwiczenie trwa dłużej (do 45 minut). Proces warto uzupełnić o krótką rozmowę na temat wiarygodności źródeł połączoną z zadaniem praktycznym, np. ze wspólnym sprawdzaniem poszczególnych informacji na tablicy interaktywnej.

¹³ <https://www.szkolazklasa.org.pl/dobra-lekcja-cyklem-kolba/>

Ćwiczenie 2. Łowcy clickbaitów

Cele	• Kształtowanie umiejętności rozpoznawania emocjonujących treści w sieci • Wzmocnienie odporności uczniów na treści wprowadzające w błąd • Uzyskiwanie świadomości w zakresie własnych reakcji i postaw
Dla kogo	• Grupa wiekowa 13–18 lat • Osoby dorosłe
Orientacyjny czas trwania	• 30 minut
Pomoce oraz narzędzia	• Tablica interaktywna lub projektor • Telefony lub laptopy dostępne dla uczniów podczas zajęć
Pigułka wiedzy	Nie każda informacja jest prawdziwa. Zapewne cię to nie zaskakuje. Czasem ludzie popełniają błędy, ale zdarza się, że niektórzy celowo wprowadzają innych w błąd – takie działanie to właśnie dezinformacja¹⁴. Zarówno w mediach tradycyjnych (drukowane gazety, radio, telewizja), jak i w internecie możemy natrafić na fałszywe informacje. Ponad połowa Polaków i Polek przyznaje, że to w mediach społecznościowych najczęściej natyka się na fake newsy¹⁵. Dodajmy jednak, że „na podium” znalazły się też telewizja (53 proc. wskazań) i wypowiedzi polityków (52 proc.). Nie wszyscy mają dobre intencje, dlatego niektórzy wprowadzają celowo do naszego środowiska informacyjnego różnego rodzaju „zanieczyszczenia”, właśnie takie jak błędne informacje, dezinformujące wpisy, zmanipulowane zdjęcia czy szkodliwe narracje¹⁶. Są to działania, które szkodzą dyskusji, ponieważ fałszywe informacje przysłaniają nam fakty i utrudniają uczciwą rozmowę¹⁷. Jaką korzyść odnoszą osoby, które się angażują w rozpowszechnianie dezinformacji? To zależy. Niektórzy robią to dla zarobku (np. zysku z reklam wyświetlanych przez czytelników zmyślnego artykułu), inni dla popularności i posłuchu (np. budowania marki osobistej i uzyskania pozycji autorytetu), a pozostali liczą na polityczne korzyści i możliwość wpływania na przekonania innych osób (np. na sukces konkretnej partii albo rozpowszechnienie ideologii politycznej)¹⁸. Dezinformatorzy grają na naszych emocjach, bo wiedzą, że gniew, strach czy oburzenie¹⁹ sprawiają, że lepiej zapamiętujemy informacje²⁰, szybciej reagujemy na wpisy²¹ i chętniej

¹⁴ <https://bibliotekanauki.pl/articles/121289.pdf>

¹⁵ <https://digitalpoland.org/publikacje/pobierz?id=70f40c4e-3fe1-4abd-9a32-02a26c324f18>

¹⁶ <https://bibliotekanauki.pl/articles/1205529.pdf>

¹⁷ <https://firstdraftnews.org/long-form-article/understanding-information-disorder/>

¹⁸ https://www.uj.edu.pl/wiadomosci/-/journal_content/56_INSTANCE_d82lKZvhit4m/10172/157896806

¹⁹ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/gniew-lek-i-zlosc-jak-emocje-napedzaja-dezinformacje/

	udostępniamy²² konkretne treści. Nagłówki typu: „Banderowcy z Ukrainy zagrażają Polsce”²³, „Zamach na wolność słowa w UE!”²⁴ czy „Niebezpieczna soja w sklepach”²⁵ przykuwają nasz wzrok, nawet gdy są nieprawdziwe. W taki sposób tworzy się clickbaity, czyli nagłówki przyciągające uwagę przez swoją sensacyjność i zdolność do wzbudzania silnych emocji – cechy osiągnięte kosztem rzetelności²⁶. Dlatego tak istotna jest czujność – przy każdej emocjonującej wiadomości warto powiedzieć sobie „stop” i sprawdzić źródło.
Przebieg ćwiczenia	1. Nauczyciel opowiada uczniom o metodach wykorzystywanych do tworzenia chwytliwych haseł i postów w mediach społecznościowych (np. przemilczenia, wyolbrzymianie, sensacyjność). Pokazuje wybrane miniatury i tytuły filmów na YouTube (przykłady znajdziesz w załączniku). 2. Następnie pyta uczniów o ich własne doświadczenia z takimi treściami. Zadaje przykładowe pytania, takie jak: „Czy za chwytliwym nagłówkiem faktycznie kryją się ciekawe treści?”. 3. Nauczyciel zaprasza klasę do udziału w ćwiczeniu. Uczniowie dzielą się na grupy. Wchodzą na jeden z przydzielonych im portali internetowych (np. Onet, WP, DoRzeczy, Najwyższy Czas) i szukają sensacyjnych nagłówków lub miniaturek. Dla utrudnienia zawężamy tematykę do sytuacji w innych państwach europejskich lub w Unii Europejskiej. 4. Na forum klasy uczniowie przedstawiają jeden wybrany artykuł. Ze wsparciem nauczyciela analizują sensacyjność i prawdziwość treści. Starają się ustalić, czy nagłówek odpowiada temu, co ostatecznie przedstawia tekst. 5. Po omówieniu przykładów nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji na temat ich wrażeń i odczuć. Zadaje przykładowe pytania, takie jak: „Jakie emocje wywołuje w nas ta miniaturka?”, „Dlaczego autor wybrał taki skandaliczny nagłówek?”, „Jakie treści lepiej się klikają?”. 6. Następnie przedstawia klasie pojęcie clickbaitu oraz opowiada o technikach wykorzystywanych do przyciągania naszej uwagi i do wpływania na nasze emocje. Wspólnie z klasą tworzy listę kryteriów pomocnych przy rozpoznawaniu clickbaitów. 7. W rozszerzonej wersji: nauczyciel proponuje uczniom wcielenie się w rolę redaktorów. Ich zadaniem jest przeformułowanie znalezionych nagłówków w taki sposób, aby były bardziej zgodne z faktami.

²⁰ <https://qbi.uq.edu.au/memory/what-makes-memories-stronger>

²¹ <https://www.nature.com/articles/s44159-021-00006-y>

²² <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1745691620917336>

²³ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/jak-manipuluje-sie-jezykiem-na-temat-uchodzcow-i-wojny-w-ukrainie/

²⁴ <https://fakenews.pl/polityka/czym-jest-dsa-i-jak-wplywa-na-wolnosc-slowa-analiza/>

²⁵ https://demagog.org.pl/fake_news/czy-soja-jest-szkodliwa-przygladamy-sie-wypowiedzi-grazyny-cichosz/

²⁶ <https://obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl/hasla/clickbait/>

Opis	Ćwiczenie polega na aktywnym uczeniu się poprzez doświadczenie. Łączy refleksję z teorią, ponieważ uczniowie najpierw samodzielnie wyszukują chwytliwe nagłówki i reagują na nie intuicyjnie, a dopiero później, w rozmowie z nauczycielem, poznają pojęcia (clickbait, wpływ emocjonalny), które pozwalają im uporządkować swoje wnioski. Scenariusz opiera się na analizie realnych przykładów z internetu i na omawianiu aktualnych tematów w debacie publicznej, co dodaje mu atrakcyjności. W tym kontekście istotne jest, aby nauczyciel zastrzegł, że nie wszystkie chwytliwe i atrakcyjne nagłówki są złe – niektóre przyciągają uwagę, ale nie niosą za sobą błędnych informacji. Uczniowie uczą się krytycznego myślenia, zyskują świadomość własnych reakcji emocjonalnych oraz nabywają postawy ostrożności podczas czytania różnego rodzaju informacji. W przypadku rozszerzonej wersji scenariusza uczniowie uczą się tworzenia rzetelnych treści, czytania ze zrozumieniem oraz identyfikowania najważniejszych faktów w przeczytanym tekście. W tym wariantcie ćwiczenie trwa dłużej (do 45 minut). Proces można potraktować jako punkt wyjścia do dyskusji przeprowadzonej już na kolejnej lekcji, dotyczącej np. plotek, realiów rynku medialnego albo wpływu algorytmów mediów społecznościowych na popularność wybranych treści.
--------------------	--

Ćwiczenie 3. Internetowy detektyw

Cele	- Nabywanie umiejętności weryfikacji autentyczności zdjęć i filmów - Zapoznanie uczniów z narzędziami do weryfikacji obrazów - Wzrost świadomości na temat treści generowanych przez sztuczną inteligencję
Dla kogo	- Grupa wiekowa 13–18 lat - Osoby dorosłe
Orientacyjny czas trwania	30–45 minut
Pomoce oraz narzędzia	- Tablica interaktywna - Telefony lub laptopy dostępne dla uczniów podczas zajęć - Wydrukowane kody QR z linkami do wybranych obrazów. Kody wygenerujesz za darmo np. na stronie WebsitePlanet. Po wklejeniu potrzebnego nam linku klikamy przycisk „Wygeneruj QR”, a następnie pobieramy kod. - Narzędzia: Obiektyw Google, wyszukiwanie wsteczne, Fact Check Explorer
Pigułka wiedzy	„Zobaczyłem na filmie, więc to prawda” – to pułapka, w którą łatwo wpaść. Niestety, obraz może być zmanipulowany, wyjęty z kontekstu lub wygenerowany przez sztuczną inteligencję. Dlatego następną kluczową umiejętność świadomego użytkownika internetu to właśnie weryfikowanie zdjęć i filmów. Często do skutecznej manipulacji wystarczy prawdziwe zdjęcie przerobione za pomocą fotomontażu lub osadzone w błędnym kontekście²⁷. Spójrzmy na następujący przykład.

²⁷ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/nie-daj-sie-nabrac-na-falszywy-kontekst-zobacz-jak-weryfikowac-obrazy/

Metro politechnika teraz. Czy to są ci obrońcy demokracji? Obaj nie muszę dodawać, że pijani 🤔

2:03 PM · 4 cze 2023 · 457,1 tys. Wyświetlenia

205 Tweetów podanych dalej 95 Cytatów 1346 Polubień 16 Zakładek

Źródło: zrzut ekranu wpisu na platformie X

Użytkownicy udostępniali powyższe zdjęcie, żeby skrytykować zwolenników konkretnej opcji politycznej²⁸. Krótka weryfikacja pokazuje, że tak naprawdę jest to **fotomontaż**, a na oryginalnym zdjęciu nie występuje flaga unijna²⁹. A jak samemu to sprawdzić? Omówimy to na kolejnym przykładzie.

²⁸ Na marginesie pamiętajmy też, że to **dowód anegdotyczny**, czyli dotyczący pojedynczego zdarzenia lub osób. Nie mówi nam on zbyt wiele o szerszej grupie wspomnianych „obrońców demokracji”.

²⁹ https://demagog.org.pl/fake_news/zdjecie-przedstawia-uczestnikow-marszu-4-czerwca-falsz/

Eurokołchoz

22 listopada o 12:31 · 🌐

...

Black friday we Francji. Bogaci inżynierowie na wyprzedających:

👍😄 297

23 komentarze 56 udostępnień

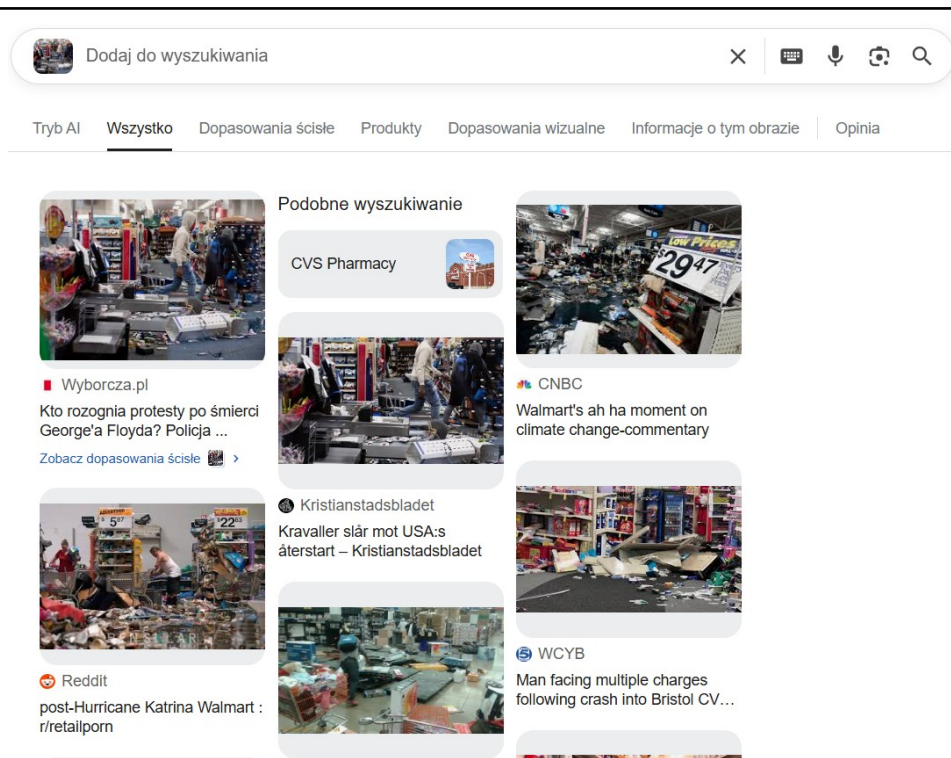
Źródło: zrzut ekranu posta na platformie Facebook

Widzimy zdjęcie zdemolowanego sklepu, a autor wpisu [przekonuje](#) nas, że do zdarzenia doszło we Francji³⁰. Istnieją przydatne narzędzia, które pomogą nam to ocenić i sprawdzić, czy takie zdjęcie już przedtem pojawiło się w internecie. Należą do nich [wyszukiwanie wsteczne](#) w przeglądarce internetowej³¹ oraz [Google Lens](#) w telefonie³².

³⁰ https://demagog.org.pl/fake_news/to-zdjecie-nie-przedstawia-zniszczen-we-francuskim-sklepie-po-black-friday/

³¹ <https://newsinitiative.withgoogle.com/pl-pl/resources/trainings/reverse-image-search-verifying-photos/>

³² <https://support.google.com/websearch/answer/1325808?hl=pl&co=GENIE.Platform%3DAndroid>

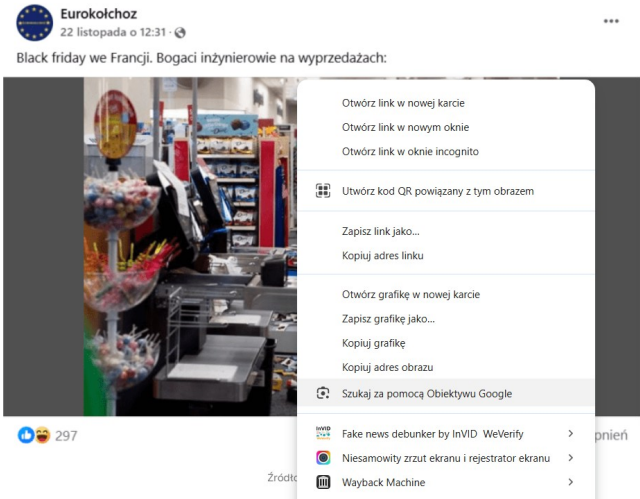
Źródło: zrzut ekranu z wyszukiwarki Google

Dzięki paru szybkim kliknięciom [odkryjemy](#), że fotografia tak naprawdę nie została zrobiona we Francji, tylko w USA. Co więcej, pochodzi sprzed kilku lat, a mianowicie z 2020 roku. Choć początkowo zdjęcie wyglądało wiarygodnie, to jednak okazało się, że ktoś próbował wprowadzić nas w błąd.

Przebieg ćwiczenia

Nauczyciel pokazuje uczniom zdjęcie mniej znanej atrakcji turystycznej jednego z europejskich miast (przykład znajdziesz w załączniku na końcu materiałów). Następnie pyta uczniów, czy rozpoznają to miejsce lub czy wiedzą, w jaki sposób można sprawdzić, gdzie się ono znajduje.

Po krótkiej dyskusji i ewentualnych próbach odszukania atrakcji turystycznej nauczyciel przedstawia uczniom narzędzie [Obiektów Google](#) i pokazuje na tablicy interaktywnej lub telefonie, jak z jego pomocą znaleźć miejsce ze zdjęcia. W przypadku korzystania z przeglądarki Google Chrome wystarczy kliknąć w obraz prawym przyciskiem myszy i wybrać opcję „Szukaj za pomocą Obiektów Google”. W przypadku korzystania z telefonu konieczne będzie włączenie aplikacji oraz wgranie wybranego obrazu z naszej galerii.

	 Następnie nauczyciel dzieli klasę na grupy i rozdaje im kody QR z linkami do obrazów (przykłady znajdziesz w załączniku). Zadaniem uczniów będzie zweryfikowanie prawdziwości grafik. W przygotowaniu bazy przykładów pomocne będą analizy dostępne w wyszukiwarce Fact Check Explorer³³. Do ćwiczenia przydadzą się zarówno fotomontaże, zdjęcia wyrwane z kontekstu, jak i prawdziwe fotografie. Każda grupa otrzymuje inny typ treści. Uczniowie na forum klasy przedstawiają swoje wnioski. Ze wsparciem nauczyciela analizują zdjęcie, omawiają dopisaną do niego historię i rozważają intencje, jakie miał autor posta. Starają się ustalić, czy fotografia adekwatnie reprezentuje rzeczywistość. Pokazują, w jaki sposób dotarli do prawdy. W przypadku, gdy dana grupa nie rozwiązała zadania do końca, nauczyciel udziela jej pomocy. Przy okazji pokazuje, jak korzystać z narzędzia Google Lens i z wyszukiwania wstecznego w przeglądarce (np. Google, Yandex, TinEye). Po omówieniu przykładów nauczyciel zachęca klasę do refleksji. Zadaje przykładowe pytania, takie jak: „Czy zdjęcia zawsze pokazują prawdę?”, „Jakie reakcje wywołuje w nas dany obraz?”, „Czy manipulacja kontekstem jest prosta?”. Wspólnie z uczniami tworzy listę zasad pomocnych przy analizie zdjęć w sieci, a wnioski zapisuje na tablicy. W rozszerzonej wersji: nauczyciel proponuje zabawę w generowanie obrazów za pomocą sztucznej inteligencji. Do tego celu przyda się np. strona This Person Does Not Exist, która przy każdym odświeżeniu generuje fotografię nieistniejącego człowieka. Nauczyciel zachęca do dyskusji i zadaje przykładowe pytania, takie jak: „Dlaczego takie obrazy mogą nas mylić?”, „Co w obrazach wygenerowanych przez sztuczną inteligencję wygląda nienaturalnie?”, „W jakich źródłach możemy sprawdzić, czy taka historia się wydarzyła?”. Na koniec pokazuje klasie narzędzia do analizy obrazów, takie jak AI or Not, TheHive.AI czy Sightengine.
Opis	Ćwiczenie – dzięki pracy w grupach – łączy aspekt poznawczy (wiedza i obsługa narzędzi) ze społecznym (komunikacja i dyskusja). Uczniowie nie tylko analizują

³³ <https://toolbox.google.com/factcheck/explorer/search/list:recent:hl=pl>

	przykłady, lecz także uczą się odpowiedzialnego reagowania na treści w sieci. Scenariusz rozwija umiejętność samodzielnego sprawdzania wiarygodności obrazów i filmów. Wykorzystanie aktualnych i rzeczywistych przykładów manipulacji obrazem wzmacnia odporność uczniów na napotkane w przyszłości przypadki dezinformacji. Zapoznanie z dostępnymi narzędziami – najpierw w kontekście rozrywkowym (turystyka), a następnie poważnym (polityka) – pokazuje ich uniwersalną przydatność w codziennym życiu, a tym samym zwiększa szansę na to, że uczniowie będą z nich korzystać. Do realizacji pierwszej fazy scenariusza nauczyciel może wykorzystać zdjęcie zrobione samodzielnie podczas wakacji. Wówczas do weryfikacji najlepiej nada się narzędzie Obiektyw Google. Istotne jest, aby nie była to atrakcja powszechnie rozpoznawalna (np. wieża Eiffla) i jednoznacznie kojarząca się z danym miastem. W takim przypadku byłaby ona zbyt łatwa do odgadnięcia bez weryfikacji, a zależy nam na przedstawieniu zalet omawianych narzędzi. W przypadku rozszerzonej wersji scenariusza uczniowie uczą się więcej na temat sztucznej inteligencji, czyli zagadnienia istotnego we współczesnym świecie. W tym wariantcie ćwiczenie trwa dłużej (45–60 minut). Uzupełnieniem procesu może być dyskusja na temat odpowiedzialnego korzystania z narzędzi SI w codziennej pracy lub nauce.
--	---

Ćwiczenie 4. Jak oni oszukują?

Cele	• Wzrost świadomości na temat realiów dyskusji w internecie • Zapoznanie uczniów z najczęstszymi technikami manipulacji • Budowanie odporności na treści dezinformacyjne
Dla kogo	• Grupa wiekowa 10–12 lat • Grupa wiekowa 13–18 lat • Osoby dorosłe
Orientacyjny czas trwania	• 30–45 minut
Pomoce oraz narzędzia	• Quiz z przykładami wklejonymi do prezentacji. Jeżeli chcesz skorzystać z narzędzia do przygotowania interaktywnego quizu, sięgnij do aplikacji EdPuzzle albo Bamboozle. • Alternatywnie: karty pracy z przykładami komentarzy z sieci (przykłady znajdziesz w załączniku na końcu materiałów).
Pigułka wiedzy	Omówmy kolejne kompetencje sprawnego fact-checkera, czyli krytyczne myślenie³⁴ oraz postawę zdrowego sceptycyzmu³⁵. Porzekadło mówi, że warto znać język wroga. A skoro głównym rywalem weryfikatora jest dezinformator, czyli osoba, która celowo wprowadza innych w błąd, to przyjrzyjmy się metodom, którymi się posługuje. Należą do nich triiki emocjonalne, techniki manipulacji oraz nieuczciwe argumenty. Istnieje wiele sztuczek, które potrafią oszukać nasz umysł. Są nimi tak zwane techniki manipulacji³⁶. Korzystają z nich twórcy dezinformacji, aby wprowadzić nas w błąd³⁷. Skupimy się na trzech, ale istnieje ich znacznie więcej^{38, 39}. Badania psychologiczne pokazują⁴⁰, że gdy znamy te techniki, to trudniej jest nas oszukać⁴¹. Fałszywa alternatywa – to metoda, która polega na przedstawieniu jedynie dwóch opcji i przemilczeniu faktu, że istnieje więcej dostępnych rozwiązań. Przykłady: „Jesteś z nami lub przeciwko nam”, „Jeśli nie wyjdziemy z Unii, to stracimy niepodległą Polskę”. Kozioł ofiarny – to technika, w której winę za konkretny problem lub wydarzenie trudne

³⁴ <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/przewodnik-do-sceptycyzmu-17>

³⁵ <https://ojs.tnku.pl/index.php/rf/article/download/12372/12062/>

³⁶ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/jak-nie-dac-sie-manipulacji-2-popularne-techniki-manipulacji/

³⁷ <https://inoculation.science/inoculation-videos/>

³⁸ <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20250227STO27081/rozpoznawanie-dezinformacji-szesc-taktyk-stosowanych-do-wprowadzania-nas-w-blad>

³⁹ <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/przyklady-narracji-dezinformacyjnych>

⁴⁰ <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.abo6254>

⁴¹ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/psychologiczna-szczepionka-przeciwko-dezinformacji/

	dla społeczeństwa przypisuje się jednej grupie. Przykłady: „To przez osoby z Ukrainy są takie kolejki do lekarzy”, „Nie byłoby tylu przestępstw, gdyby nie migranci”. Galop Gisha – to sztuczka, która polega na zalaniu dyskusji nadmiarem argumentów, półprawd lub fałszów. W natłoku nowych wiadomości łatwo jest przegapić fakt, że ktoś przedstawia błędne informacje. Przykład: „Nie ma dowodów na to, że człowiek wpływa na klimat. A tak w ogóle to w średniowieczu było cieplej. Wulkany emitują więcej CO₂ niż fabryki. Naukowcy się mylą i jeszcze niedawno była zima stulecia. A zdjęcia topniejących lodowców to fotomontaż”. Istnieją też nieuczciwe argumenty, czyli sposoby manipulowania prawdziwymi informacjami⁴², np. poprzez przemilczanie konkretnych szczegółów lub prezentowanie tylko niektórych danych albo wybiórcze cytowanie statystyk. Ta technika jest znana jako cherry picking⁴³. Na szczęście i takie treści można skutecznie zweryfikować, ponieważ istotne fakty i dane są dostępne do sprawdzenia w wiarygodnych źródłach. Spójrzmy na dwa przykłady ze świata polityki. Jeden z europosłów ostrzegał, że przez unijne przepisy kupowanie sprzętu AGD za gotówkę będzie kontrolowane przez służby⁴⁴. Przeinaczył przy tym prawdę, ponieważ choć omawiana dyrektywa rzeczywiście mówi o weryfikacji tożsamości, to jednak nakłada ten obowiązek na sprzedawcę, a nie na służby. Ponadto omawiany przepis dotyczy tylko wybranych towarów luksusowych, a nie lodówek czy mikrofalówek. Innym przykładem jest wypowiedź przedstawicielki rządu, która pochwaliła się dużą liczbą lekarzy w naszym kraju na tle UE. Kłopot w tym, że zacytowała tylko dane potwierdzające jej tezę, a pominęła inne – aktualniejsze – raporty⁴⁵.
Przebieg ćwiczenia	Nauczyciel tworzy quiz lub kartę pracy z przykładami internetowych komentarzy i wpisów, których autorzy korzystali z technik manipulacji. Wybrane metody dezinformatorów zostały omówione w części teoretycznej (przykładowe komentarze są dostępne w załączniku na końcu materiałów). W przypadku młodszych grup proponujemy skorzystanie z uproszczonej i bardziej wizualnej formy, np. wycinków komiksu albo memów. Następnie nauczyciel prezentuje klasie te przykłady. Po zademonstrowaniu każdego z nich zachęca uczniów do dyskusji, przedstawienia swoich opinii i wrażeń. Inicjuje dyskusję na temat rzetelności komunikatów oraz argumentów. Zadaje przykładowe pytania, takie jak: „Czy to uczciwa wypowiedź?”, „W jaki sposób możemy sprawdzić, czy to prawda?”, „Co motywuje osobę, która to napisała?”, „Jaki cel ma taki komentarz?”. Nauczyciel podsumowuje zadanie i przedstawia uczniom nazwy technik manipulacji, które pojawiły się w omówionych wpisach. Klasa ze wsparciem nauczyciela próbuje samodzielnie zdefiniować przedstawione techniki. Następnie nauczyciel inicjuje dyskusję na temat dezinformacji w debacie publicznej. Omawia z uczniami metaforę środowiska informacyjnego oraz „zanieczyszczeń”

⁴² https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/jak-nie-dac-sie-manipulacji-4-manipulowanie-faktami/

⁴³ <https://www.gov.pl/web/klimat/dezinfo-techniki>

⁴⁴ <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/zakupy-agd-za-gotowke-pod-kontrola-sluzb-kolejny-mit-o-prawie-ue/>

⁴⁵ <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/liczba-lekarzy-w-polsce-wyzsza-niz-srednia-ue/>

	wprowadzanych do niego przez nieuczciwe osoby. Dopytuje uczniów o ich poglądy na temat kultury dyskusji i wolności słowa. Wyjaśnia, jak istotne są krytyczne myślenie oraz postawa zdrowego sceptycyzmu. W rozszerzonej wersji: nauczyciel zachęca uczniów do zagrania w grę Get Bad News⁴⁶ (dostępna w polskiej wersji językowej) lub jedną z wielu innych gier⁴⁷ dotyczących dezinformacji. Doświadczenie z gry można potraktować jako punkt wyjścia do dalszej dyskusji na temat technik manipulacji oraz sposobów na uchronienie się przed dezinformacją.
Opis	Ćwiczenie opiera się na uproszczonym schemacie cyklu Kolba. Uczniowie najpierw pracują z konkretnymi przykładami manipulacyjnych wpisów (lub memów) z mediów społecznościowych, omawiają własne wrażenia. Oparcie na formach znanych młodzieży zapewnia przystępność oraz tworzy kontekst bliski nawykom młodych użytkowników internetu. Dzięki temu samodzielnie uczą się rozpoznawać nieuczciwe argumenty i chwytły dezinformujące. Nauczyciel nie narzuca interpretacji – przedstawia znane techniki manipulacji dopiero w późniejszej fazie realizacji scenariusza. Taki zabieg pomaga uczniom w ustrukturyzowaniu swoich wniosków i lepszym zapamiętaniu doświadczenia. Ekspozycja na osłabioną dezinformację w bezpiecznym kontekście klasy wzmacnia odporność na treści wprowadzające w błąd, z którymi uczniowie zetkną się w przyszłości. Ćwiczenie rozwija krytyczne myślenie i formułowanie własnego zdania, zachęca też do zachowania standardów etycznych w dyskusji. W przypadku rozszerzonej wersji scenariusza uczniowie utrwalają zdobytą wiedzę poprzez zapoznanie się z nią w nowym kontekście – gry komputerowej. W tym wariantcie ćwiczenie trwa dłużej (45–60 minut). W zaproponowanych grach uczniowie na parę chwil wcielają się w twórców fałszywych treści, co pozwala im lepiej zrozumieć intencje kierujące dezinformatorami oraz stosowane przez nich metody. Dostępne badania psychologiczne wskazują, że taka metoda wzmacnia odporność na fałszywe treści napotykaną każdego dnia⁴⁸.

⁴⁶ <https://www.getbadnews.com/books/polish/>

⁴⁷ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/gry-przeciwko-dezinformacji-zagraj-i-dowiedz-sie-wiecej/

⁴⁸ <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6952868/>

Podziel się wiedzą

Teraz znasz już kluczowe pojęcia i umiejętności z warsztatu weryfikatora informacji. Krytyczne myślenie to w dzisiejszych czasach istotna kompetencja. W świecie przepełnionym informacjami pomaga zachować „chłodną głowę”. Pamiętaj, że już kilka prostych nawyków wzmocni Twoją odporność na dezinformację:

1. Odróżniaj fakty od opinii, zwłaszcza podczas ważnych dyskusji.
2. Zwracaj uwagę na swoje emocje, gdy czytasz wiadomości z Polski i ze świata.
3. Sprawdzaj źródło, zanim coś udostępnisz w mediach społecznościowych.
4. Porównuj informacje w kilku wiarygodnych źródłach.
5. Rozpoznawaj techniki manipulacji, żeby nie dać się oszukać.
6. Weryfikuj kontekst i prawdziwość szokujących zdjęć i filmów.
7. Nie bój się zmienić zdanie, gdy poznasz nowe fakty.

Przekaż ten poradnik innym nauczycielom i nauczycielkom – wspólnie wzmocnicie świadomość uczniów oraz ich odporność na dezinformację.

Pamiętaj: im częściej weryfikujesz treści, dzielisz się sprawdzonymi źródłami i omawiasz techniki manipulacji z innymi, tym trudniej fałszywym informacjom wpływać na decyzje i postawy uczniów. Dzięki temu edukacja medialna staje się efektywniejsza, a Ty tworzysz społeczność świadomych odbiorców informacji.

Załącznik z przykładami

Ćwiczenie 2

- Mars: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/mars.png>
- Mecz: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/Mecz.png>
- Szpital: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/szpital.png>
- Wieś: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/wies.png>
- Wróżka: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/wrozka.png>

Ćwiczenie 3

- Zdjęcie turystyczne: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/11/puente.jpg> (Puente Nuevo w Hiszpanii; fotografia: Wikicommons; autor: Andbog; CC BY-SA 4.0)
- Flaga UE: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/flaga-ue.png>
- Kebab: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/kebab-granica.png>
- Książki: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/ksiazki.png>
- Pielgrzymi: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/pielgrzymi.png>

Ćwiczenie 4

- Cherry pick: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/cherry-pick.png>
- Cherry pick oraz Gish: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/cherry-pick-gish.png>
- Cherry pick: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/cherry-pick-2.png>
- Fałszywa alternatywa: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/falszywa-alternatywa.png>
- Fałszywa alternatywa: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/falszywa-alternatywa-2.png>
- Galop: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/galop.png>
- Kozioł ofiarny: <https://media.demagog.org.pl/uploads/2025/12/koziol-ofiarny.png>

Klikaj z głową! O sztuce weryfikowania informacji w sieci"

to publikacja, która powstała w laboratorium miejskim Urban Lab Lublin w ramach Miejskiego Programu Edukacji Obywatelskiej „Akademia Miasto”,
ścieżka: edukacja europejska, edukacja dla bezpieczeństwa,
we współpracy ze Stowarzyszeniem Demagog.

Autor publikacji: Piotr Litwin (Stowarzyszenie Demagog)

Konsultacja merytoryczna: dr Aleksandra Monkos (Stowarzyszenie Demagog)

Redakcja językowa: Justyna Baran, Renata Kotas (Stowarzyszenie Demagog),

Ewa Kowalczyk (Urząd Miasta Lublin)

Korekta: Justyna Baran, Renata Kotas (Stowarzyszenie Demagog)

Projekt okładki, opracowanie graficzne: Anna Betlejewska (Urząd Miasta Lublin)

Wydawca:

Biuro Polityki Młodzieżowej - Urban Lab Lublin

Urząd Miasta Lublin

ul. Spokojna 2, 20-074 Lublin

urbanlab@lublin.eu

lublin.eu/urbanlab

81 466 2568

Zadanie w ramach projektu "Urban Lab Lublin - Miasto dla Młodych",
finansowanego ze środków Programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich na lata 2021-2027.

© 2026 Urząd Miasta Lublin

Materiał udostępniony na licencji Creative Commons. Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0). Oznacza to, że materiał może być kopiowany, rozpowszechniany, publicznie udostępniany oraz modyfikowany wyłącznie w celach niekomercyjnych, pod warunkiem wskazania autorstwa oraz udostępniania utworów zależnych na tej samej licencji.